

अनुबंध

त्रैमासिक डिसेंबर २०१६

अनुबंध

त्रैमासिक, वर्ष २ अंक २

संपादक: शिल्पा कुळकर्णी

अंक मांडणी आणि सजावट
शिल्पा कुळकर्णी

न्यू इंग्लंड मराठी मंडळ कार्यकारिणी

प्रशांत कुलकर्णी: अध्यक्ष
संतोष साळवी: उपाध्यक्ष
सुहास कासार: कोषाध्यक्ष
शिल्पा कुळकर्णी: सचीव
वैशाली प्रभू
सारिका कुलकर्णी
बकुल कानडे
राहुल गाडे
जितेंद्र कुळकर्णी
श्रीकांत सावंत
अक्षय फुलगीरकर

मुखपृष्ठ: प्राजक्ता वडितवार

संपादकीय

प्रिय वाचकहो,

ऋणानुबंधांच्या चुकून गाठी
भेटीत तृष्टता मोठी

आपल्या उभ्या आयुष्यात अनेक व्यक्ती भेटत असतात. त्यांच्या परत परत भेटीत आनंद, सुख मिळत राहते. व्यक्तींसारखेच जागेचे ही असते. एखादे ठिकाण मनाचा कोपरा अन कोपरा टाकत. हे ठिकाण मग मामाचा छोटासा गाव असेल, गावातलं शांत देऊळ असेल, समुद्र किनारा किंवा छोटीशी गांवाबाहेरची टेकडी असेल. त्या जागेला भेट मन शांत आणि प्रसन्न होते. या भेटी रोजच्या रोजच व्हाल हव्या असही नाही. ही माणसं, प्रदेश यांच्याशी आपली नाळ एकदा जुळली मग दोन भेटींमध्ये कितीही काळ गेला तरी ती अंतरीची ओढ राहते. रस्त्यातून जाताना अचानक समोर आलेली शाळेलतील शाळेतली जुनी मैत्रीण भेटल्यावर किती आनंद होतो! हे तयार झालेले बंध किती अतूट असतात!

नेहमीच्या व्यक्ती, जागा यांच्याशी नाळ जुळतेच पण एखाद्या लांबच्या प्रवासातला प्रवासी शेजारी अगदी घराचा होऊन जातो कधी कधी! सुख दुःखांची देवाण घेवाण होते. माहीत असत एकमेकांना आपण कधी ही भेटणार नाही तरी एक बांध असा निर्माण होतो की ती भेट कायमची मनात कोरली जाते. त्या व्यक्तीच्या चेहरा पुसत झाला तरी ती भेट, त्यांच्या स्मृती कायम मनात घर करून राहतात, त्यांच्या आठवणी एक वेगळाच आनंद देऊन जातात आपल्याला.

असे हे 'ऋणानुबंध' तयार व्हायला मात्र काहीतरी निमित्त व्हावे लागते. आपल्यातल्या 'ऋणानुबंधां' चे निमित्त आहे हा अंक 'अनुबंध'!

फेब्रुवारी नंतर काही कारणास्तव पुढचे ३ अंक प्रसिद्ध होऊ शकले नाही. पण मला खात्री आहे की आपल्यात तयार झालेले 'अनुबंध' अतूट आहेत.

तर, या वेळचा अंक ही लहान-मोठ्या सर्व वाचकांसाठी वाचनीय आहे. जुई नवरे, बाल जगतातील छोटी 'लेखक' मंडळी यांच्या बरोबरच काही नवीन लेख व कवींचा समावेश केला आहे. अनुपमा कुळकर्णी यांचा 'साने गुरुजींच्या 'सुंदर पत्रे' चा मार्मिक परामर्श, वंदना पिटके यांची 'बर्ड फूड' कविता, विद्या भुतकर यांचा 'असेही जोडलेले एक नातं', केदार कोल्हटकर, प्राजक्ता वडितवार या नवीन चित्रकारांची रेखाटने. अशा सर्व कलाकृतींनी सुसज्ज 'अनुबंध' आपल्यातील ऋणानुबंध अजून दृढ करेल अशी अशा आहे. आपली शुभाकांक्षी,

शिल्पा कुळकर्णी

अंतरंग

अध्यक्षीय

प्रशांत कुलकर्णी

लेख

सुंदर पत्रे

पुस्तकाविषयी थोडेसे

लहानपण दे गा देवा

असही जोडलेलं एक नातं

My IRONMAN 70.3 - मगर 'दिल से'

अनुपमा कुळकर्णी

जुई नवरे

ज्योती जोशी

विद्या भुतकर

प्रमोद पाटील

कविता

बाहुली

बर्ड फूड

अल्पना कशाळकर

वंदना पिटके

रंगीत रेखाटने

केदार कोल्हटकर

प्राजक्ता वडितवार

रंगबेरंगी बाल जगत

अर्णव जोशी

शरयू जोशी

आरव भानू

शब्द कोडे- रोहिणी जोशी

- या अंकात व्यक्त झालेल्या सर्व मतांशी संपादक अथवा कार्यकारी मंडळ सहमत असेलच असे नाही
- अंकासाठी सर्व काळजी घेतली गेली असली तरी छपाईत किंवा अन्य इतरत्र काही चूक भूल झाली असल्यास उदार मनाने ती नजरेआड कराल अशी आशा आहे.
- साधारण पंधरा दिवस आधी संपादकाच्या हाती आलेले साहित्य व लिखाण नजीकच्या अंकात प्रसिध्द करण्याचे सर्व प्रयत्न केले जातील.
- साहित्य व लिखाण मिळाल्याची पोच इमेल द्वारा दिली जाईल.
- या अंकातील आतील सजावटीसाठी वापरण्यात आलेली सर्व चित्रे इंटरनेट वरून घेण्यात आलेली आहेत. साहित्य व मजकूर पाठविण्यासाठी संपर्क :
संपादक: शिल्पा कुळकर्णी; shilpa.kulkarni@nemm.org

अध्यक्षीय

नमस्कार,

NEMM ची आमची कार्यकारिणी (committee) गेली २ वर्ष कार्यरत होती आणि आता आपला निरोप घेण्याची वेळ झाली आहे. त्यामुळे NEMM चा अध्यक्ष या नात्याने हे माझं शेवटचं मनोगत आपल्या समोर मांडत आहे ! १ जानेवारी २०१७ पासून नवीन कार्यकारिणी शिल्पा कुळकर्णी यांच्या नेतृत्वाखाली सूत्र हाती घेण्यास सज्ज झाली आहे आणि मला अतिशय खत्री आहे की मराठी संकृतीची जपवणूक आणि वारसा पुढे नेण्याचा ते खूप नेटाने प्रयत्न करतील ! नवीन committee ला पुढील २ वर्षांच्या वाटचालीसाठी शुभेच्छा!!!

गेली २ वर्ष आमच्यासाठी इतकी पटकन पार पडली की हा काळ कसा गेला हे खरं तर समजलंच नाही. आमच्या committee चा पहिला कार्यक्रम होता संक्रांत २०१५ (उभ्या उभ्या विनोद) आणि शेवटचा कार्यक्रम होता दिवाळी २०१६ (नाटक चारचौघी). मंडळाचे कार्यक्रम नेहमी वेगवेगळ्या ठिकाणी ठेवण्याचा आमचा प्रयत्न होता. पण Marlborough च्या सभागृहातून मधून सुरु झालेल्या या प्रवासाची सांगता Marlborough च्या त्याच सभागृहात झाली हा योगायोगच म्हणावा लागेल. अर्थात त्या निमित्ताने एक circle पूर्ण झाले हे मात्र नक्की!

आमच्या committee चं सर्वात मोठं उद्दिष्ट होतं की चांगले दर्जेदार कार्यक्रम रसिकांसमोर घेऊन येणं. वयानुरूप आणि आवडी नुसार वेगवेगळ्या लोकांना वेगवेगळे कार्यक्रम आवडतात. कुणाला नाच गाण्याची आवड तर कुणाला नाटकाची! या सर्व गोष्टी लक्षात घेऊन, आम्ही वैविध्यपूर्ण कार्यक्रम करण्याचा प्रयत्न केला. प्रत्येक वर्षी १-२ तरी कार्यक्रम भारतातून आणायचे आणि बाकीचे कार्यक्रम स्थानिक कलावंताना घेऊन करण्याचा आमचा विचार होता आणि तास तो आम्ही अमलात आणला. अर्थात कार्यक्रम चांगला होण्यासाठी इतर अनेक बाबी महत्वाच्या असतात. रेजिस्ट्रेशन/ क्रेडिट कार्ड processing , लहान मुलांसाठी विशेष activities , उपस्थितांचे स्वागत आणि फोटो काढणे, कार्यक्रम वेळेत चालू करणे आणि बंद करणे, फेसबुक आणि वेबसाईट द्वारे मार्केटिंग, चहा पाणी/खाण्याची छान व्यवस्था, sponsors, vendors आणणे वगैरे वगैरे. या सर्व बाबीं जरी क्षुल्लक वाटल्या तरी एकंदरीत कार्यक्रम सफल होण्यासाठी खूप महत्वाच्या असतात. या बाबींकडे आम्ही जाणीवपूर्वक खूप लक्ष दिले. कदाचित त्यामुळे आमच्या सर्व कार्यक्रमांना भरघोस प्रतिसाद मिळाला असावा.

NEMM ही एक सामाजिक संस्था (community organization) आहे. त्यामुळे सांस्कृतिक कार्यक्रम आयोजित करत असताना सामाजिक बांधिलकी जपण्याचाही आम्ही प्रयत्न केला. दोन वेळा आम्ही non profit showcase चे आयोजन केले. त्यामध्ये सामाजिक कार्य करणाऱ्या १० पेक्षा अधिक संस्थांनी भाग घेतला आणि आम्हाला त्यांच्या कामाचा थोडासा प्रचार करण्याची संधी मिळवून दिली. तसेच मंडळामार्फत आम्ही महाराष्ट्रातील दुष्काळ ग्रस्त शेतकऱ्यांसाठी fund raising पण केले आणि काहीतरी चांगले केल्याचं समाधान मिळाले.

मागे वळून पाहताना अनेक आठवणी मनात येतात. कधी लख लख चंदेरी च्या प्रॅक्टिस सारठी केलेली धावपळ आठवते तर कधी सेल्फी नाटकातला सुकन्या कुळकर्णी चा अभिनय आठवतो. सलील कुलकर्णी आणि संदीप खरे यांनी केलेल्या शाब्दिक कोट्या आठवतात तर कधी आनंद गंधर्वानी गायलेलं नाट्यसंगीत मनात घर करतं! Summer cruise वर केली मजा तर काही वेगळीच होती ना? या आठवणी आमच्या बरोबर तर जन्म भर राहतीलच पण सर्वात लक्षात राहिल ते म्हणजे तुमच्या सारख्या लोकांनी दाखवलेले प्रेम आणि सहकार्य! आपण दिलेल्या उदंड प्रतिसादामुळे आपल्या मंडळाची सभासद संख्या आता २५० पेक्षा पुढे गेली आहे आणि ती अजूनही वाढेल अशी मला खत्री वाटते.

आमच्या committee वर आपण जो विश्वास दाखवला त्याबद्दल सर्वांचे मनापासून आभार. आम्ही काम करताना नकळत काही चुका झाल्या असतील तर आम्ही तुमची मनापासून माफी मागतो. समस्त NEMM शुभ चिंतक बंधू भगिनीना हॉलिडे season आणि त्यानंतर येणाऱ्या नवीन वर्षानिमित्त हार्दिक शुभेच्छा!!!

धन्यवाद.

प्रशांत कुलकर्णी
अध्यक्ष, NEMM

सुंदर पत्रे

एका चिमुकल्याच्या पालकाशी गप्पा चालल्या होत्याएवढ्या छोट्या मुलांशी .
यावर इतर पालकही .बोलायचे कसे आणि काय तेच समजत नाहीबोलत होते .
तंत्रज्ञानाच्या आव्हानाना तोंड ,आजच्या विज्ञान युगाला .जोरात चर्चा चालली होती
शिक्षकांची नव्हे तर एकूण समाजाचीच ,देण्यासाठी मुलांना तयार करताना पालकांचे
सर्वप्रकारचे वास्तव .तारांबळ उडत आहे वास्तवाची जाणीव मुलांना झाली पाहिजे
त्यांच्या समोर अभ्यासक्रमातूनजळजळीत .उपक्रमातून उभे केले जाणे गरजेचे आहे .

या प्रखर वास्तवाला कशी सामोरी जातील-कठोर वास्तवाची समज त्यांना आत्ताच जाणवून दिली नाही तर ती पुढे येणा?
अशाप्रकारे उलटसुलट चर्चा चालली होती .

माझ्या मनात या संवादातून विचाराची आवर्तने निर्माण झालीइतके प्र .खर चटके देणारे वास्तव मुलांच्या समोर उभे करणे खरच
गरजेचे आहे का? पाठ्यपुस्तकातूनउपक्रमातून ह्याचे प्रमाण अधिक झाले तर पचवता येईल काय त्यांना ,भाषाविषयातून ,? मग
त्याचे स्वरूप कस असाव? दूरदर्शनवर्तमानपत्रे अशा प्रसार माध्यमांद्वारे सातत्याने कटू वास्तवाचा मार ,ा होत असतोचत्याचा .
आचरणात होणारा जो बदल ,या बालकांच्या विचारात-हल्ली आजूबाजूला दिसणा .परिणाम होत असतोच ना त्या कोवळ्या मनांवर
नाजूक भावपूर्ण कल .आहे त्यात त्यांच्या भावविश्वात झालेली उलथापालथ दर्शवतोच आहेपनांचा विश्व कोमेजून तर जात नाही ना
या प्रखर वास्तव दर्शनाने!

खरेतर काहीच गरज नाही असल्या वास्तवदर्शनाची जीव या वयात करून द्यावयाचीनिरखू द्या त्यांना हे .करू द्यात त्यांना कल्पना .
त्यातूनच ते वास्तवाकडे .त्याचा आस्वाद घेताना निखळ आनंदाचा हुंकार उमटला पाहिजे त्यांच्या निरागस मनात .सुंदर जग
ज .हळवारपणे जातील-ीवनातील सत्य त्यांच्या समोर आताच उभे केले तर त्यांच्या कल्पना विश्वाचे काय? त्यांचे हे संस्कारक्षम
अजाण वय कोळपून जाऊ नयेकल्पनाशक्तीची उंच भरारी जर कटू वास्तवदर्शनाने खुरटली तर शास्त्रज्ञ कसे निर्माण .
होतील?संशोधकत्याच्यातील उत् .निरीक्षक कसे तयार होतील ,साहनिसर्गत:च लाभलेले अनेक गुण व्यक्त व्हायला ,उत्फुल्लता,
.हतबल होतील.नाहीतर वास्तवाच्या बंधनात ते अधिक अधिक गुरफटून जातील .त्यांना मोकळे आवकाश मिळणे गरजेचे आहे

या आवर्तनाच्या गुंत्यात गुरफटलेल्या मनाला प्रकाशाचा एक किरण दिसला उभे राहिले डोळ्यासमोर .“सानेगुरूजी “च्या १९४६.
.कुमार साहित्यमंडळाच्या अधिवेशनात अध्यक्षीय भाषणात साने गुरूजींनी मुलाना कानमंत्र दिलाते म्हणाले,” निसर्गावर प्रेम करा .
.ही सृष्टीमाता मनोबुद्धीचे पोषण करणारी आहे.शेक्सपियर सृष्टीजवळ शिकला .निसर्ग आपली माता आहेनिर्झरात पुस्तके आणि
पाषाणात प्रवचने असे शेक्सपियर म्हणाला ,निसर्गावर प्रेम केल्याशिवाय तुमच्या जीवनात भव्यता .तो महाकवी तिच्याकडे शिकला .
.ही सभोवतालची सृष्टी बघा.भारतातील जनस्थिती बघा ,महाराष्ट्रातील .मधिरपणा येणार नाही , ताजेपणा .व्यापकता येणार नाही
मानवाचे स्वभावही कळायला आसमंतात-ील नैसर्गिक परिस्थिती बघावी लागते .या निसर्गातील सौंदर्य प्रतीती तुम्हांस येऊ दे.
ज्यातून .मुलांसाठी केवळ गोष्टी नकोत .जीवनातील अनेक गोष्टींना स्पर्श करणारे बालसाहित्य विश्वाची कल्पना देणारे साहित्य हवे
.त्यांच्या भावनांनासुंदर वळण लागते.आनंद मिळतोत्यांची कल्पनाशक्ती जागी होते.”

गुरूजींनी नव्या पिढीला भावनिक व बौद्धिक समृद्धि मिळवून देण्यासाठी किती गहरा विचार केला होतापुस्तकांविषयी सुद्धा त्यांनी .
,ते म्हणतात .जे विचार मांडले ते नव्या साहित्यिकाच्या मनात रुजायला हवेत' मुलांच्या पुस्तकात नुसती बोधभाषा नसावी .
वारा भिरभिर ,पाऊस रिमझिम पडत आहे .हे वाक्य त्यांना आवडणार नाही .पाऊस पडत आहे .मुलांची जीवने छंदोमय असतात

.तारे चमचम करीत होते ,वहात आहेओढा खळखळ वाहात होता .असे त्याना आवडते .मुलांच्या जीवनातील संगीत कळल्याशिवाय मुलांच्याहृदयाची पकड घेणारे वाडमय लिहिता येणार नाही .त्याना तायाची ,वनस्पतीची ,वयाची,रसायन शास्त्राचीविद्युतशास ,्राची ,सर्व सृष्टीची माहिती द्या .ती क्लिष्ट नको .शास्त्रीय असून सोपी नि गुदगुल्या करणारी हवीतकेवळ . .क्रमिक पुस्तके नको 'हे त्यांचे विचार त्यांनी सत्यात उतरवलेतआणि त्याचे उत्तम द .ेखणे वास्तव म्हणजे " सुंदर पत्रे "हे त्यांचे पुस्तकत्यांनी लिहिलेल्या पत्रांनी सजलेले हे एक सिंदर .मुलांच्या हळुवरपणे होणारा विकास भरल्या डोळ्यांनी टिपणारे गुरुजी . .पुस्तक

आजच्या इंटरनेट ,मोबाईल ,व्हॅट्सअप फेसबुकच्या युगात स्व लिखित पत्रे नाहिशी होत ,चाललीमनोगत ,आपल्या भावना . ,नेमके त्रोटक शब्दात आपले म्हणणे मांडायचे व मनातील विचारांचा .पत्रातून सविस्तर मांडणयाचे या नव्या युगाने बंद केले भावभावनांचा कल्लोळ तसाच अंतर्मनात बंदिस्त करून थोडक्यात बोलायचे .याने निचरा कसा होणार .मग त्यासाठी वेगळे मार्ग शोधले जाऊन त्याचा विनाशकारी उद्रेक होतो.

या पार्श्वभूमीवर सुंदर पत्रे ही सर्वार्थाने सुंदर आहेत.लहान मुलांशी काय बोलावे याचा उत्तम नमुना .

सृष्टीचे सौंदर्य ,ज्यातून इतिहास .एकएक पत्र म्हणजेएकएक सुंदर ललित.संस्कृती आणि मनाला विशालता लाभेल असे हे पुस्तक , ,भूगोलभारतीय संस्कृती विज्ञान .पर्यावरण यांचा सहजतेने अभ्यास होईल ,महाभारत ,कुराणातील गोष्टी ,रामायणातील दाखले , वाचनच .हे समजण्यासाठी त्याचे वाचन झाले पाहिजे .कायकाय म्हणून आहे .यांच्या कथा ,शास्त्रज्ञ ,विचारवंत ,साधुसंतांचे विचार .नव्हे तर पारायणे व्हायला हवी

परडीत गोळा केलेल्या फुलांमध्ये एखादे फूल नजरेत भरते त्याचा सुवास व सौंदर्य किती पाशन करू असे होऊन.जातेतसे . गुरुजींच्या समृद्ध साहित्यातील मला भावलेले सर्वात सुंदर पुष्प म्हणजे" सुंदर पत्रे " .

त्यांच्या मायभूमी कोकणातील निसर्गाचे सर्व ऋतुतील बदलत्य ,ा बदलानुसार मानवी जीवनावर केवळ नव्हे तर सर्व सृष्टीवर होणारे परिणाम मुलांना सहजतेने गोष्ट सांगावी तसे उलगडलेत निसर्गाचे .लालित्यपूर्ण भाषा अभ्यासपूर्ण संदर्भ या पत्रात आहेत . .प्रतिबिंबीत झाले आहे समाजमनाचे केलेले सूक्ष्म निरीक्षण त्यात ,मानवाचे,

आपली पुतणी सुधा हीस साधारण वर्षभर लिहिलेली पत्रे यात आहेतसुमती यानाही एकदोन पत्रे ,या बेचाळीस पत्रात पुष्पा . .लिहिली आहेत

ही पत्रे साधना मासिकातून प्रसिद्ध होत होतीकी काचेच्या दोरे यांनी सुंदर पत्रे पुस्तकाच्या कृतज्ञता पत्रात म्हटले आहे .ग .ना . पात्रात ठेवलेल्या सनेरी माशांची हालचाल ज्याप्रमाणे बाहेरून दिसतेतुला लिहिलेल्या प्रत्येक पत्रातून ,त्याप्रमाणे सुधा , त्यांचे आभाळाएवढे .त्यांच्या मनाचे सर्व भाव त्या पत्रांतून उमटलेले आहेत .तुझ्या आण्णांचे मन स्पष्ट दिसून येते असे—गुरुजींचे शिर्षाच्याफुलासारखे कोमल ,विशाल मनमन ,धरित्रीसारखे उदार मन ,दाक्षासारखे रसाळ मनगंगेसारखे पावन मन त्या पत्रातून , सुगंधी नि टपोर स्मृतींचे ,सुरस ,या देशभर हिंडून नि शेकडो गंध चाळूनसाक्षेपाने गोळा केलेल्या सुमधुर-सा .व्यक्त झालेले आहे तू भाग्य .तुला दर शनिवारी पाठवित द्रोणच्या द्रोण भरून तेाची आहेस. तुला लिहिलेली पत्रे महाराष्ट्र ,्रातील सर्व बाळगोपाळांचा वारसा होणार आहे.

त्यातील पहिले पत्र ११ जून १९४९ चे आहेपाऊस अजून आला नाही .त्यात पावसाच्या आगमनाच्या सुरवातीचे वर्णन आहे. त्याच बरोबर.व्यथा वर्णन केली आहे त्यांची.त्यामुळे चिंतीत झालेले शेतकरी यावेळी परिसरात फुलणारी फुलेफळे त्यांच्या , .पळस त्यांचे जीवन व्यवहारातील महत्व ,बकूळ ,पांढरा चाफा ,पक्षी.त्यांचा होणारा वापर हे ही सांगतात ,जीवनातील गरजा .हे सांगताना आठवलेले संदर्भ वाचणाराला समृद्ध करून जातात .कितीकिती गोष्टी सांगाव्यात एका पत्रात

पाऊस पडतो मृगाआधी रोहिणीचा

असे सांगताना वामन पंडिताच्या महाभारतातील

रक्तवर्ण नटला पळसाचा
पार्थ सावध नसे पळ साचा.

या ओळींची आणि

पाऊस पडे टापूर टुपूर
नदीला आला पूर
घर माझे राहिले दूर

या रविंद्रनाथ टागोरांच्या पावसावरील बालगीताची आठवण करून देतात.

छत्रया, इरली, घोंगडीची खोळपावसाच .त्यातील कलात्मकता सांगतात, त्या सुरवातीला फणस जांभू, आंबे, ल पाणेरेले की कसे लागतात आं .ब्याच्या कोया भाजून खाणे इत्यादींचे वर्णनशब्द यांचे पंचेंदियाना खाद्य पुरविणारे जीवनानुभव आहेत ,रस ,रंग, गंध .होतील या संवेदना जाग्या-हे मुलांनी वाचले तर त्यांच्या जाणीवा नक्कीच तीव्र होतील आणि आज बोथटलेल्या वाटणा .यात ज्ञानाच्या कक्ष .वाचनाचाव्यासंग वाढेल ा रूदावतील .

जुलैच्या पत्रात पंढरपूरचा सोहळाप .वारकरी पंथाचे महत्व .ंढरपूरचा विठोबा म्हणजे महाराष्ट्रीय जन संघटनेचा मुका अध्यक्ष असे गुरुजी म्हणतात .आगस्ट सप्टेंबरच्या पत्रातून श्रावण .नवरात्रीचे वर्णन करतात ,गणपती-भाद्रपदातील निसर्गाबरोबरच गौरी— जागतीकपातळीवरच्या घडामोडीचे ,आणुबाम्ब चे धोके सांगताना आजचे सारे विज्ञान तेथे मरणाची आयुधे तयार करीत आहेत , असे भाष्य करतात ,जाऊ दे या मारणामरणाच्या गोष्टी मी फुलात रमणारा .नंतर कमळ कोरांटी यांची मनोहर रूपे डोळ्यापुढे उभी , .करतात

पुढच्या पत्रात शरदऋतुचा महिमाक ,ापण्या संपल्या .उडव्या रचल्या आहेत ,खळी तयार होऊनमळण्या सुरू होतीलत्यावेळी . .यांना कसे अखंड काम असते त्याचे वर्णन करतात-शेतक .गावकरी कसे एकमेकांना सहकार्य करतात

सुधाची छोटी बहिण अरुणाला सृष्टीत खेळू देतिला समुदावर .गाईगुरे यांच्या संगतीत वाढू दे ,पाखरे . नेबोगदे ,वाळूत किल्ले बांधा . ते .डोळ्यातवाळू गेली तर लोणी घालावे .असा सल्ला देतानाचडोळ्यात वाळू जाईल त्याला जपा .कवड्या जमवा ,शिंपा शंख .करा विरघळते व वाळू त्याबरोबर वाहून जाते .हे ही ते सांगतात.

फेब्रुवारीच्या पत्रात ते लिहितातभारतातील मुलांमुलींनी आ .ता नव संकल्प करायला हवेतकागदावर घटना लिहून काय . उपयोग? घटना हृदयात हवीमानवतेच्या कायद्याचे उपासक .माणसे सुधारायची आहेत .नुसते कायदे करून काम संपत नाही . मग ते कणत्याही धर्माच .भारतातीलएक गोष्ट अंतःकरणपूर्वक ठरवावी की देशातील आम्ही सारी एक .आपण झाले पाहिजे े असोत.

मार्च १९५० च्या पत्रात ते लिहितात तू नवी पुस्तके घेतलीस का ,? त्यांना कव्हरे घाल .नाही तर अक्काच्या कुमूची पुस्तके तुला होतील .पत्र पाठवून विचार ,मालू ,अशोक वगैरेस तसेच शालू ,पपी, अशी .अरुण ,शोभा वगैरे मुलास सप्रेम आशीर्वाद .गोदावरीच्या मुलांसहीअर .ूणच्या लहान सवंगड्यांना गोडगोड चिमटेताई व अप्पा यास स .प्रेम प्रणाम— .तुझा अण्णा.

शेवटच्या पत्रात अण्णांनी लिहिले होते की .अधूनमधून लिहित जाईन ,पण बंधन नको .त्यावेळी कल्पनाही नव्हती की त्यात केवढा अर्थ लपून राहिला होता .अमृतासारखे शब्द झरझर लिहिणारे हात कायचे बंद होणार आहेत .

ते हेही लिहितातते वाढत जाऊन .तुला लहानपणी फुलांचे वेड होते .सृष्टीचे भक्तीप्रेमाने अवलोकन करण्याची आहे तुला सवय , सकल सृष्टीवर प्ेम करायचे वेड लागोलह ,लहानसे फूल .ानसे तृणपर्ण ,लहानसा कीडा ,परंतु त्यांच्या जन्मासाठी कोट्यावधी वर्षे उत्क्रांती होत असेलएखाद्या लहान फुलपाखराच्या पंखावरचे ते नयनरम्य मनोहर रंग सृष्टीत दिसायला . लागण्यापूर्वी कोट्यावधी वर्षे होऊन गेली असतीलम्ह .णून लहानसा कीडाही चिरडला गेला तर मला चुकचुक लागते .

सुधा ,मी तुला जवळजवळ गेले वर्षभर दर आठवड्याला पत्र लिहित आहे .परंतु हे शेवटचे साप्ताहिक पत्र

मागील वर्षी पावसाच्या आरंभी लिहायला सुरुवात केली तुला पत्र लिहिताना मी आनंद .आता या वर्षाचा पावसाळा आला . ,कधी उचंबळलो .उपभोगलाकधी गहिवरलो गत स्मृतीत कधी .कधी सृष्टीत रमलो .डुंबलोम्हणून तुला .तुझ्यामुळे हे सुख लाभले . हे श्रेय .अभ्यासू हो ,कामसू ,उदार ,आनंदी .सुखी अस .सदैव बुद्धीने वाढती रहा .

.१९५० जून १० .तुझा अण्णा----

सुंदर पत्रे या पुस्तकाचा हा वरवर घेतलेला आस्वाद आत डुंबायचे असे .लतर हे पुस्तक आपल्या मुलांना आणि घरातील सर्व , सामुहिक व .वयोगटातील व्यक्तींनी वाचले पाहिजे ाचन केले तर आजही ती पत्रे तुमच्या मनातील कल्लोळ नक्की कमी करतील . आणि नव्या आव्हानाना सामोरे जाण्यासाठी शक्ती देतीलकुटुंबात .या समृद्ध जीवनाकडे पहाण्याचा दृष्टीकोन दृढ होईल-या खु-ख . .निर्माण होईल सुसंवाद

गुरूजींच्या शब्दात सांगायचे तर -----

समाज सडलेला असेल तर तो नष्टच होईलशरीरात प .्राणमयता नसेलज्या अर्थी आपला .रक्तच नसेल तर शरीर गळेल , समाज चालला आहे त््या अर्थी विषारी द्रव्याशी झुंजणाया अमृतमय वस्तूही समाजात असल-्याच पाहिजेत . हे निर्विवाद . प्ेमाची शक्ती अपूर्व आहे.

नारद ऋषींनी आपल्या भक्तिसूत्रात

स तु निरतिशय प्रेममयः।

ईश्वर हा प्रेमासागर आहेईश्वर शब्दाचा अर्थ तुला माहित आहे का ,सुधाताई .असे म्हटले आहे .? ईश्वर म्हणजे सत्ता चालवणारा . कोणाची सत्ता चालते जगातसत्ता प खरी .्रेमाची आहेप .्रेमाने जसे जिंकून घेता येते तसे कशानेही नाहीम्हणून प .्रेम हाच खरोखर परमेश्वर .

-अनुपमा कुळकर्णी

बाहुली

उंबरठ्या आतील पाऊल
बाहेर टाकताना
सतत एक जाणीव
एकेका नात्याची
जबाबदारी सांभाळण्याची
परत परत घोटवून
आतल्या आत उतरवायची
तिथे अहिल्येची शिळा झाल्याची
सतत टोचणी गुप्त मनाची
पुसटशी चाहुल किंवा
पुसटसा झंकारही हृदयातला
हलकेच पुसुन टाकायचा
अन् पुन्हा उंबरठ्या आत
पाऊल टाकताना
होऊन जायचं संवेदनारहित
बाहुली कचकडी

-अल्पना कशाळकर

पुस्तकाविषयी थोडेसे

Starcursed by Nandini Bajpai

This book is about the enigmatic Leelavati, after whom the great mathematician and astronomer Bhaskaracharya named his book on arithmetic. The book Leelavati is a part of Siddhant Shiromani, The Crest Jewel of Astronomy. Many of the verses in the book are addressed to Leelavati who according to legend, was Bhaskaracharya's daughter. Due to a short coming in her birth chart, Leelavati was destined to remain unwed. However, her father calculated an auspicious moment for her to wed and built a water clock that would determine the exact time for her to marry. Leelavati looked into the water clock and a jewel fell from her head blocking the clock and thus the auspicious moment passed by without anyone realizing it.

This is a love story set in 12th century India. Leelavati is depicted as a strong woman who is intelligent and interested in learning all that her father has to offer. Her father recognizing her talent, allows her to teach at his observatory which is considered forward for a woman in those times. Leelavati's parents foster her love for learning as they feel that it would be in her best interest to have that avenue open as her marital prospects do not look promising due to her birth chart.

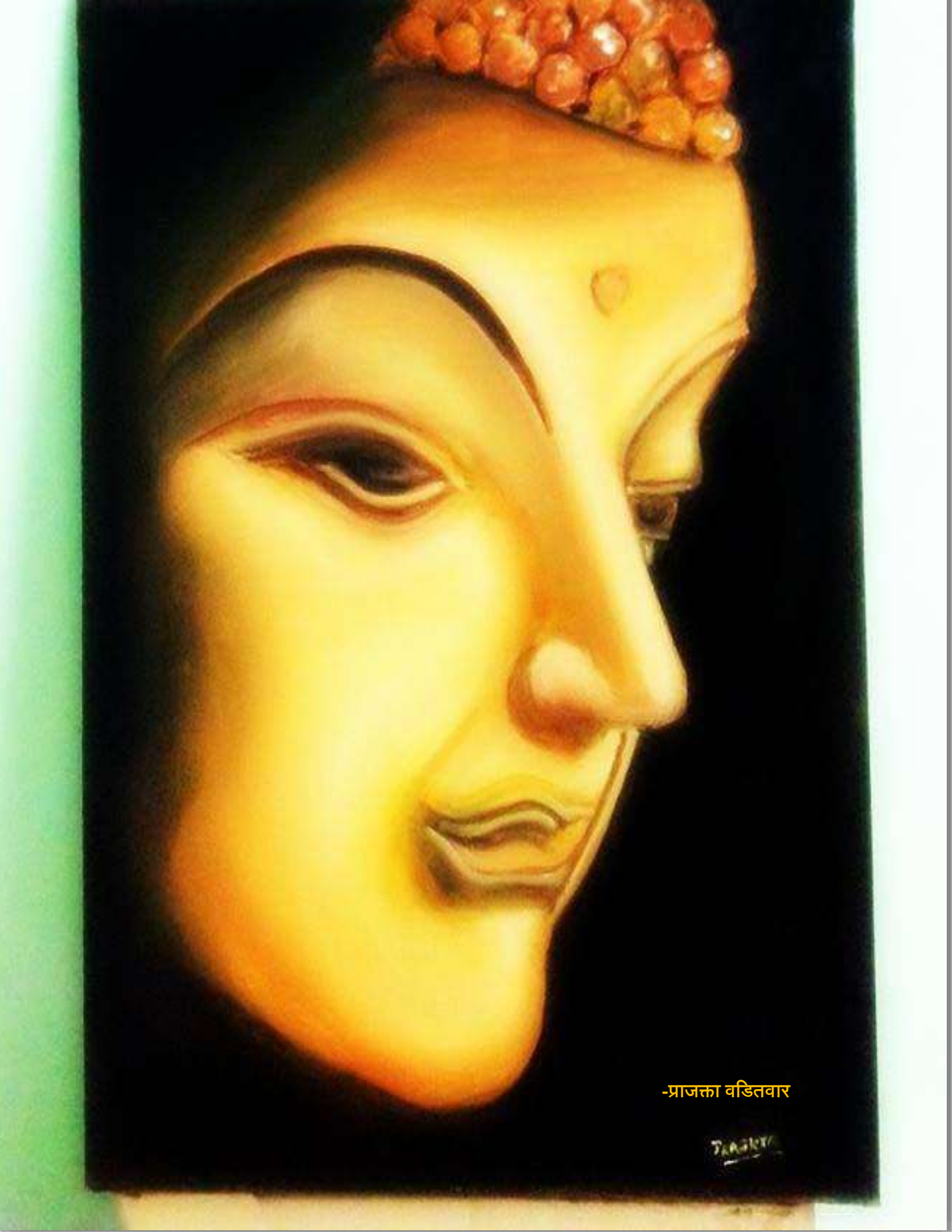
Leelavati is in love with her childhood friend, the son of the Nagarseth and she does not want to put his life in jeopardy by marrying him. He is eager to marry her inspite of her birth chart but she is in a dilemma regarding how much weightage should she

lay on her birth chart and whether to go ahead with his proposal.

Bajpai has created a delightful young lady in Leelavati charming, witty, smart, adventurous and full of joie de vivre. The book takes the reader to Ujjayani, the city Leelavati is from and gives a glimpse into the lives of the people in those times - the pronounced caste system, the sharp distinction between men and women's roles, the societal practices and much more. The love story is narrated with great sensitivity and stirs the reader. The book is filled with excitement all throughout and there is never a dull moment. Bajpai does a great job in arousing the reader's curiosity regarding whether fate will allow the young hearts to unite. This YA book is written in simple, mellifluous language which makes it a pleasure to read.

-जुई नवरे

-प्राजक्ता वडितवार

TRAGATA

लहानपण देगा देवा

ती नुकतीच साऊथ आफ्रिकेच्या ट्रिप वरून परतली होती अजून तिथल्या उबदार हवेची सूर्य किरणे मनात चमकत होती. मात्र न्यू झीलंड चा जरठ हिवाळा आता हाडा हाडात थंडी बोचवत होता. बाहेर सगळीकडे एक पांढरा धवल, हिमाचा महासागर पसरला होता. ज्याला फक्त भरतीच येत होती. न भूतो न भविष्याती असा हिम वर्षाव या ३ आठवड्यात झाला, होईल-हे शेतकऱ्यांचे जुने अनुभवी निदान खरे ठरले तर!

जेट लॅंग घालवायला, रोजचा दिनक्रम आचरणात आणायलाच हवा. या हद्दैन सकाळच्या रामपारी नेहमीप्रमाणे *Holiday Inn*- हेल्थक्लबच्या तिने पूलाकडे गाडी हाकली. पार्किंग लॉट मध्ये जागा सापडायला वेळ लागला तेव्हाच तिला शंका आली. आज *Valentines'* दिन साजरा होणार होता त्याची निशाणी सगळीकडे लागली होती. हॉटेलमध्ये त्या निमित्त एक स्वप्नील *Convention* भरले होते. जवळ जवळ ३०० माणसे आली आहेत असा संदेश तिला आल्या आल्याच दारात स्वागतासाठी उभ्या असलेल्या टेड ने दिला.

पूलावरची प्रचंड गर्दी पाहून तिच्या कपाळावर नकळत आठी उमटली. शाळेला सुट्टी होती हे तिच्या लक्षातच आलं नाही. आजूबाजूच्या गावांतली सगळ्या वयाची एकूण एक लहान मुल बहुतेक आज या पूलमध्ये गोळा झाली असावीत अस तिला वाटल.

पूर्वी टी व्ही वर पाहिलेले बनारस- प्रवास वर्णनाचे देखावे तिच्या मनःपटलावर दर्शित झाले. तिथल्या गलिच्छः गंगेत, अंधश्रद्धेने दाटी वाटीने स्नान करणाऱ्या सर्व भाविकांची तिला एकीकडे चीड यायची नी दुसरीकडे त्यांच्या नितांत श्रद्धेचा हेवाही वाटायचा! तसच आज त्या पूलाकडे जमलेलेल्या सगळ्या मुलाना पाहून झाल. त्यांच्या त्या उस्साहाच खर तर तिला एरवी कवतुकच वाटल असत. वास्तवीक लहान मुल, त्यांची निरागसता तिला फार आवडायची! मॉॅटसरि शिक्षिकेचा व्यवसाय तिने २३ वर्षांपेक्षा आवडीने जपला होता. तीच शिकायची रोज त्यांच्याकडून! आता तिला निवृत्त होऊनही बरीच वर्ष झाली.

परवा साऊथ आफ्रिकेत असच एका रेझॉर्ट मध्ये ती पोहत असताना. काठावर एक लहान मुलगी तिच्याकडे निमिषमात्र नजरेने एक टक बघत होती, हे तिच्या लक्षात आलं. तिच्या चेहऱ्यावरच्या भावांवरून त्या मुलीलाही पाण्यात पोहावयास आवडल असत अस फार जाणवत होत. तेव्हा लगेचच तिन त्या मुलीला नजरेनेच खुणावत, “तू पण ये नं पोहायला?”

मुलीने आपल्याकडे पोहण्याचा पोशाख नाही हे सांगितलं.

तिन हळूच सुचवत, “अग तुझा टी शर्ट आहे ना? ये तशीच. तुला पण मजा येईल”.

जवळच झाडत असलेल्या मोलकर्णीची ती मुलगी असावी बहुतेक. तिने आईकडे प्रश्नार्थक नजरेने पाहिले. आईने परवानगी दिल्यावर त्या मुलीने क्षणाचाही विचार न करता पाण्यात उडी घेतली.

नंतर बराच वेळ त्या नवीन सापडलेल्या छोट्या मैत्रिणीबरोबर ती पाण्यात पोहत होती. स्वतःच केलेल्या लाटानवर दोघी नाचत राहिल्या आनंदाने! पण आज इथे मात्र त्या मुलांचा तिला रागच येऊ लागला. तिच्या नेहमीच्या वाटर आरोबिक्स वर पाणीच पडल!

ती दबकत दबकत पाण्याकडे चालत गेली. पुलाच्या बाहेर काठावरही सगळीकडे पाणी पाणी झाले होते. चालायला फार घसरडे होते. पोहण्याकरिता तिने पाण्यात पाय टाकला. तक्त्यावाराचे सगळे नियम उडवून मुल पूल मध्ये किंचाळत, कोणाची तमा न बाळगता, वाटेल तशा उड्या पाण्यात मारत होती. डुम्बत होती. त्या कर्कश गोंगाटाची डोकेदुखी तिला भेडसावू लागली. त्या मुलांनी तिची नेह्मिची नितांत शांतता हिसकावून घेतली. कुठे गेले त्यांचे पालक? एकटीचा तिचा पूल नेहमीचा, आज वाट्याला खास नव्हता. चूक केली. उगाच आले आज! विचारांचा भोवरा भुण भूणू लागल. मनातल्या मनात पोहतानाचा तिचा नेहमीचा उपक्रम.. जप करण्याचा केविलवाणा प्रयत्न सुरु.

त्याबरोबर मग तिचा व्यायाम जोरदार सुरु झाला. ती पाण्यात खूप वेगाने पुढे अन मागे, हाता/पायांची क्वाईत करत मागे उलटी चालत येत असताना तिच्या कानांवर शब्द आले,

"तू असे पाणी उडवत पोहतेस हे मला अजिबात आवडत नाही. तेव्हा तू हे तत्काळ थांबव!" गोड आवाजात पण तितक्याच अधिकार वाणीचे शब्द.

कोण एवढ्या धिटार्ईन ही धमकावणी देताय? हे बघण्यासाठी ती थबकली, तिने वळून पाहिले. एक लहान पिटुकली तिला ठामपणे सांगत होती. अरे ही तर लियान. परवाच तिच्या आजीबरोबर पोहायला आली असताना तिची ओळख झाली होती. अवघी ३ वर्षांची पण ऐट ठमाबाईची! अन वरती लाडीक चुरू चूर बोलण, वयाला न शोभणार. तिचा तो ठसका त्यावेळीही तिला भुलवून गेला होता. ह्या झाशीच्या राणीचा तोरा वेगळाच आहे तिला कोण नकार देणार? मनाविरुद्ध तिला एक लडिवाळ आश्वासन देऊन त्या सर्व गोंधळात कशी बशी ती परत पोहू लागली. तिच्या फेऱ्या चालूच होत्या, एवढ्यात डोळ्यांच्या कोपऱ्यात एका मस्यगंधेची हिरवी निळी शेपटी डोकावली. परत तीच शेपटी? तिचा स्वतःवर विश्वास बसेना....सुरस कथेतील सोनेरी केसांची मस्यगंधा सुरकन सूर मारून वरती येत होती.

अजूनही जेट ल्यग गेला नाही? काहीतरीच काय दिसतंय तुला? तिने मनाला जाब विचारला. पण मग स्वतःशीच खुदकन हसू आल.

तिला समजून चुकलं. आजच्या या भूल भूल्लाय्या दुनियेत काय काय बाजारात विकतील? तिला गम्मत वाटली. किती सुंदर कल्पना? त्या एका ७/८ वर्षांच्या बालिकेला ती रबरी शेपटी सहजतेने कमरेतून घालून मस्यगंधा होण्याची स्वप्नीय संधी मिळाली.

येस व्हर्जिनिया देअर इज स्यानटा क्लाज- Yes Virginia there is a Santa Claus! Déjà vu!

मागे असाच, त्या पुलावरती नाताळच्या सणाला स्यानटा क्लाज घंटा किणकिणवत अचानक प्रगट झाला होता. त्याला बघून तेंव्हाही ती अशीच परत लहान बनली होती. स्यानटा क्लाज-खरच वास्तवात आहे असा तिला विश्वास वाटला. तिच्या दुक्खी जीवनात आशेचा एक तेजस्वी किरण-तो स्यानटा फार आनंदप्रकाश देऊन गेला होता. ती आठवण त्या मस्यगंधेला पाहून आज परत नव्याने उचम्बळली.

एव्हढ्यात तिला एक ठेंगू सरदार काठावर तरा तरा तुमकत येताना दिसला. वय फार तर दोन अडीच वर्षांचं. अंगावर पूर्णपणे कपडे अन पायात मात्र गमबूट. आला नी पुलाच्या काठावर साठलेल्या पाण्याच्या तळ्यात--पडल मध्ये-- थया थया नाचू लागला. उडी मारल्यावर अंगावर उडणाऱ्या तुषारांची त्याला फार मजा वाटली. नी मग तो आणखीनच आनंदाने बेहोष होऊन परत परत उड्या मारू लागला.

परत त्याच्याहून ती अधिकच लहान झाली. अर्ध्या फेरीतच मध्येच थांबून त्याचा तो बालिश आनंद देहभान विसरून पाहू लागली. मगाशी त्या सगळ्या मुलांच्या धांगड धींग्यानी उमटलेल्या कपाळावरच्या आठ्या मावळल्या. मनाची नाराजी, राग पळाला.

“लहानपण देगा देवा”.... त्या चिमुकल्या ठेंगू सरदाराचा तिलाच उलटा नजराणा. आनंदाच्या शेल्यात बांधलेला. अंगणातले पक्षी. त्यांच्यासारखीच तिची परिस्थिती. उद्या येणाऱ्या हिम वादळा आधीच, तिने आठवणीने बियादाणे बर्ड फ्रीडर मध्ये भरून ठेवले होते. पण तो फ्रीडर बरफाच्या ढिगाऱ्याखाली झाडाच्या फांदीमध्ये लपला होता. त्याच्या खिडकीवर बर्फ साठला होता. पण ते वेडे पक्षी जवळचा बर्ड फ्रीडर विसरून भर बरफाच्या ढिगाऱ्यात दाणे शोधत राहिले. शेवटी थंडीच्या माऱ्याने हैराण झालेले पक्षी बिचारे उपाशीच! सकाळच्या अंगणातले भुकेलेले ते सारे पक्षी, आता तिच्या अंतरंगाच्या पारावर पुन्हा बागडू लागले.

"तुझे आहे तुजपाशी परी जागा चुकलासी"! आत्मानंदाच्या लहरीत ती आता पूर्णपणे तरंगू लागली

-ज्योती जोशी

बर्ड फूड

वसंत ऋतु तो हवाहवासा फुले फुलोरा नवानवासा
नव्या जीवांची मुग्ध चाहूल निसर्ग क्रमतो पुढचे पाऊल
मीही नवीनच येथे घर आपले सजवते बाई
दोन जीवांची तगमग लगबग घरट्याची त्यांना घाई
चित्त ,तहानभुक, देहभान सारे सारे ते विसरले
कष्ट अविरत ते न्याहळण्यात मीही हरवून गेले
म्हटलं मुठभर तांदुळ घालून त्यांना जरा मदत करावी
चारा , पाणी , दाण्यासाठी त्यांची वणवण कमी करावी
पण , पण दोन दिवस सरले तरी दाणाही हलला नाही
कुठल्याही पक्ष्यांनी माझा एकही दाणा शिवला नाही
येऊ लागल्या मनात माझ्या प्रश्न हजार नाना शंका
भारतात चिमण्यांनीच माझ्या असता वाजवला ना डंका
अमेरीकेचे पशू पक्षीही पाळतात का काही शिस्त ?
भारतात क्षणार्धातच दाणे झाले असते फस्त!!
की टीव्हीवरची बघून कुठलीशी अँड
जडलंय त्यांनाही का डाएट चं फॅड!!
फक्त प्रोटिन्स हवेत असा काहीसा का आहे हट्ट
समजावले स्वतःलाच म्हटलं मन कर घट्ट ...
स्वाभिमानी आहेत का ते त्यांना दया नको कुणाची ?
देश वेगळा आहे माझा अन् नाही मी त्या वर्णाची ?
पुढल्या वर्षी गुपित समजले का होता तो बहिष्कार
वरच्या बाल्कनीतून बर्डफूड पडले झाला हो आविष्कार
साधंसुधं चालत नाही , पाहिजे बर्डफूड च आवर्जून
“आणा आपणही पॅकेट नवे” म्हणतात अहो बाजारातून
आता रोजच असतो अंगणात किती मोड्या किलबिलात
सुखावते मन बघून बघून आम्हीच केलेला थाटमाट .

-वंदना पिटके

असंही जोडलेलं एक नातं...

चार वर्षाची मुलगी आणि वर्षाचं बाळ मागे सोडून ती भरल्या संसारातून निघून गेली. गेली म्हणजे खरंच गेली, देवाघरी. घरावर दुःखाचं सावट पसरलं. पसरलं म्हणजे काय? घराला व्यापून राहिलं. कुठे जावं, काय करावं, महेशला काही सुचत नव्हतं. घरात काय चाललं आहे? मुलांचं काय? यापेक्षा तिच्याशिवाय आपण आयुष्यं कसं काढणार हाच एक विचार डोक्यात होता त्याच्या. अशी वेळ सांगून थोडीच येते आणि कुणावर आलीच तर त्याला काय होत असेल हे त्याचं त्यांनाच माहीत. कारण अशा दुःखाची कल्पना करणं शक्यही नाही आणि अशा कल्पना करूही नयेत. पण काय करणार? त्याच्यावर ती वेळ आली होती. घर लोकांनी भरलं होतं. जो तो जमेल तशी मदत करत होता. नातेवाईक जमले होते. मुलं समोर आली की याच्या अश्रूंचा बांध फुटायचा. ती तरी काय करणार बिचारी. कुणीतरी मोठ्या मुलीला बघत होतं कुणी बाळाला. दुःखं दुःखं म्हणतात ते हेच, दुसरं काय?

त्याने सर्व विधी पार पाडले. कुठेतरी त्यालाही कळत होतंच, जे झालंय ते स्वीकारावं तर लागणार आहेच. कालासमोर कुणाचं चाललंय? प्रत्येकजण त्याला हेच तर समजावून सांगत होता. दोन मुलांसाठी तुला धीट व्हावेच लागेल. असं रडून चालणार नाहीये, इ. इ. १५ दिवसांनी त्याने थोडं स्वतःच्या पलीकडे जाऊन पाहिलं. घराची दुरवस्था होती एकदम. त्याला वाटलं, 'ती असती तर अजिबात चालला नसता हा पसारा'. त्याने घर आवरायला सुरुवात केली. पण जिथे तिथे तीच ती होती प्रत्येक गोष्टीत, घराच्या कणाकणात. तो थकला, बसून राहिला शून्यात बघत. पुन्हा त्याला ते लोकांचे 'धीर धरायला' लावणारे शब्द कानावर होतेच. त्याला एकदम आठवले, 'मुलं कुठे आहेत?' . त्यांना किती दिवस पाहिलेच नव्हते त्याने. तो किचनमध्ये आला. त्याला तिथे चार बायका जेवण बनवताना दिसल्या. त्याने विचारलं, 'मुलं कुठे आहेत?'. त्याची आई म्हणाली, 'त्यांना परवापासून डे-केअरला पाठवायला सुरु केलंय परत. इथे घरात ठेवून काय करणार दिवसभर?' .

तो बाहेर आला तेव्हा त्याला तिची आई एका कोपऱ्यात बसलेली दिसली. त्यांच्याकडे पाहून त्याला एकदम जाणवलं की आपण आपल्याच दुःखात इतके बुडालो आहोत की त्यांनी त्यांची एक मुलगी गमावलीय याचा आपण विचारच केला नाहीये. गेल्या तीन चार वर्षांपासून तिची आई यांच्या घरी राहायला आली. एकटीच होती, बाबा गेल्यावर आई किती दिवस एकटी राहणार म्हणून तिने हट्ट केला होता पण जावयाच्या घरी कसं राहायचं म्हणून आई येतंच नव्हती. पण नात झाल्यावर, 'तिचं करायला लागतं' असं निमित्त करून तिला घरी आणलं होतं. सुरुवातीला त्याच्या घरच्यांच्या विरोध खटकायचा तिला पण ती हळूहळू दुर्लक्ष करू लागली. असेही सासू सासरे परगावी राहायचे. मग, 'त्यांना काय त्रास होतोय ती इथे असली तर?' हा प्रश्न तिने अनेकदा महेशला विचारला होता.

तो तिला समजवायचा. त्याचं काही खूप जवळचं नातं नव्हतं त्यांच्याशी पण समजून घ्यायचा, मोजकंच बोलायचा. मुलांना आजीचा लळा होताच. आज महेशला भानावर आल्यावर कळले की नवरा नाही आणि आता एकुलती एक मुलगीही अशी सोडून गेली याचं किती दुःखं असेल या बाईला? आणि तरीही गेल्या पंधरा दिवसात त्याच मुलांचं बघत होत्या.

आताही महेश त्यांच्याकडे आला तशा त्या पटकन उठल्या म्हणाल्या, "काही हवंय का? पाणी आणू? जेवण होतंच आहे इतक्यात. आज मुलं पाळणाघरात आहेत. मी येईन घेऊन." त्यांची ती तत्परता आणि त्याला सांभाळण्याचा आवेश पाहून त्याला कसंनुसं झालं.

तो म्हणाला, "काही नाही मी ठीक आहे. मी येतो घेऊन मुलांना पाहिजे तर."

त्या," नाही, नको तुम्ही थोडे दिवस तरी गाडी नका चालवू. मी जाऊन येईन रिक्षाने."

त्याने मान हलवली आणि बाहेर जाऊन बसला. आता त्याच्या डोक्यात सासुबाईंचे विचार सुरु झाले होते. तो हळूहळू त्यांना सहारा देऊ लागला होता. त्यांचं हवं नको पाहू लागला होता. दिवस काय संपत जातात, कुणी नसलं तरी चक्र चालूच राहतं. दोनेक महिने होऊन गेले होते. घरातील वर्दळ आता बंद झाली होती आणि रोजचं आयुष्य तिच्याशिवाय कसं जगायचं हे तो शिकत होता. रोज एका नव्या आठवणीला मागे टाकत होता, कधी स्वतःशी झगडत होता. आई, बाबा आणि सासू इतकेच लोक होते घरात. एक रविवारी दुपारी सासुबाईंनी आपली bag भरलेली त्याला दिसली.

त्या त्याच्याशेजारी येऊन बसल्या, म्हणाल्या,"महेश खूप विचार केला काय करायचं, कुठे जायचं? अनेक प्रश्नही पडले, माझ्या या छोट्या नातवाचं काय? तुमचं कसं होईल? इतके दिवस थांबून राहिले, जमेल तितकं काम केलं. पण मला आता बाहेर पडलंच पाहिजे."

त्यांचं हे वाक्य ऐकून तो जरा बिथरला."अहो काय बोलताय काकू तुम्ही? कुठे जाणार आहे? "

त्या बोलल्या, "कुठे म्हणजे? जाईन ना माझ्या घरी. इतके दिवस लेकीचं घर म्हणून राहिले. आता तीच नाही तर मी तुमच्या घरात कशी राहणार?".

इतक्यात त्याची आई बाहेर आली, म्हणाली," अरे मी बोलले त्यांना थांबा अजून थोडे दिवस. जरा तुझे बाबाही गावाकडची कामं करून येतील. मग जा. पण ऐकत नाहीयेत या."

त्याला आता आईचा राग येऊ लागला. "थोडे दिवस म्हणजे काय? त्यानंतर कुठे जाणार? "

त्याची आई थोडी गांगरली,"अरे, असं काय करतोस? त्या काय करणार इथे राहून?"

"काय म्हणजे? काकू काही नाही तुम्ही कुठेही जायचं नाहीये. इथेच राहायचं आहे. आपल्या नातवांना असं वाऱ्यावर सोडून जाणार का? "

त्यावर त्या बोलल्या," अरे आहेत ना तुमचे आई-बाबा ही इथेच येत आहेत. मी काय करणार इथे राहून? मी येत जाईन अंधे मध्ये. "

त्याला काही सुचेना, त्याने त्यांचे सामान घरात नेऊन ठेवले. त्याच्या सध्याच्या मनस्थितीमध्ये त्याला कुणी काहीही त्रास देऊ इच्छित नव्हतं. त्या गप्प बसल्या. 'जाऊ थोड्या दिवसांनी' त्यांनी विचार केला. रात्री घरातलं सर्व आवरून, मुलांना झोपवून त्या बाहेर आल्या तर महेश एकटाच कट्ट्यावर बसला होता. त्या त्याच्या शेजारी जाऊन बसल्या.

हळू आवाजात बोलू लागल्या, "हे गेले तेंव्हा लेकीकडे बघून जगत राहिले. तुमच्याकडे आले तेव्हा कुठे जरा मन रमलं. नातवांना बघून सुखावले. आता ती इथे नाही. तुम्हीच सांगा लेकीचं म्हणून तरी हे घर माझं राहिलंय का?"

त्यांचे अश्रू वाहतच होते. अशा वेळी कुणी कुणाला समजवावं हे कळत नाही.

तो धीराने बोलला, "काकू तुम्ही इथे आलात तेव्हा तिची आई म्हणून मीही स्वीकारलं. माझे आई बाबा या घरात राहू शकतात तर तुम्ही का नाही? त्यामुळे त्यात चुकीचं काही वाटलं नाही. तिच्याजागी मी गेलो असतो तर माझ्या आई-बाबांसोबत नसती का राहिली ती? मग तुम्ही का असं बोलता? आणि हो, खरं सांगू का? या घरात कितीही लोक असले ना तरी, तुम्ही आजूबाजूला असता तेव्हा एक दिलासा असतो. बाकी सर्व लोकांना मी माझ्या दुखातून बाहेर कसा पडू यावर बोलायचं असतं. पण तुम्ही काहीच बोलत नाही. फक्त माझ्यासोबत असता. माझं दुःखं तुमच्यापेक्षा कुणाला जास्त कळणार? आपण दोघांनी ती एक व्यक्ती गमावली आहे. त्याचं दुःखं कुणालाच ना सांगू शकतो ना समजावू शकतो. "

ती जिवंत असताना कदाचित नसेल त्याचं नातं इतकं पक्कं. पण तिच्या जाण्याच्या दुःखाने त्यांना अजून जवळ आणलं होतं. तो नकळत त्यांच्या मांडीवर डोके ठेवून पहुडला होता आणि त्याही डोळे झिरपत त्याला शांत करत होत्या.

-विद्या भुतकर.

<https://www.facebook.com/VidyaBhutkar1/>

My IRONMAN 70.3 - मगर 'दिल से'

IRONMAN 70.3 म्हणजे पहिल्यांदा १.२ मैल पोहणे पोहणे मग ५६ मैल सायकल चालविणे आणि नंतर १३.१ मैल धावणे. पहिला प्रश्न येतो की ही सर्व उठावे करायची कशासाठी? अगदी बरोबर ... यापूर्वी माझे ही विचार असेच काही होते पण सप्टेंबर महिन्या मध्ये सौम्या तिच्या शाळेतून 'News letter' घेऊन आली आणि माझा अश्या प्रकारच्या races कडे बघण्याचा दृष्टीकोनच बदलला.

सौम्याच्या 'News letter' मध्ये 'My Hero' असा भाग होता आणि त्यात माझा फोटो होता. सौम्याने लिहिले होते की "My Daddy is my hero. He completed Captex (Triathlon) and inspired me to do my Mini Triathlon" Wow वाचून मी खुप खुश झालो. तिचा तो चार ओळींचा लेख मी पुन्हा पुन्हा वाचला!

मी Captex Triathlon पूर्ण केल्या नंतर सौम्याला झालेला आनंद पहिला होता, परंतु तो इतका तिच्या मनावर खोलवर रुजला असेल याची मला कल्पना नव्हती, शिवाय 'Inspire' वी वेगळे मोठे शब्द तिच्या तोंडून (लिखानातून) ऐकून ती आता मोठी झाली असल्याची जाणीव झाली.

तिच्या लेखाच्या शेवटी असे लिहिले होते की ती पुढच्या वेळी Captex Triathlon करणार होती. लेख वाचून मला स्वताचा अभिमान वाटला आणि परीक्षणातुंच मुले जास्त शिकतात याची पुन्हा एकदा प्रचीती आली. माझ्या Triathlon मधील कोणती गोष्ट सौम्याला जास्त आवडली असेल याचा विचार करू लागलो.... बहुधा तिने स्वतः Mini Triathlon केल्या मुळे ही गोष्ट किती अवघड आहे याची तिला कल्पना असावी.

याच सर्व गोष्टी बोलत असतानाच, आपण Ironman 70.3 केलीतर किती छान होईल. ते खरोखरीच साठी सौम्यासाठी inspiring होईल, असा विचार माझ्या मनात डोकावून गेला. . मग इंटरनेट वर Ironman 70.3 च्या विविध टप्प्यांची अंतरे पहिली आणि मग एकदम शांत झालो. १ सप्टेंबर च्या Trirock (triathlon) तयारीच्याच्या वेळी ७५० मीटरचा पोहण्याचा टप्पा गाठताना झालेली कसरत मला आठवली. Barton Creek Pool मध्ये हे अंतर पूर्ण करताना मला नाके नऊ आले होते. शिवाय प्रत्येक १०० मीटर अंतरावर मला back stroke चा सहारा घ्यायला लागत होता आणि Ironman ला गोष्ट होती ती १९०० मीटर पोहण्याची ... जवळ जवळ तीन पट अंतर! शिवाय ही स्पर्धा २७-ऑक्टोबर ला होणार होती आणि आता फक्त सात आठवडेच राहिले होते... आणि समजा मी काहीतरी करून 1.२ मैल पोहण्याचे अंतर जरी पार केले तरी पण 5 6 मैल सायकलिंग आणि 1 3. 1 मैल धावणे हे सगळे होणार कसे?

इंटरनेट वर 'Ironman 70.3 preparations' बद्दल माहिती शोधली आणि सर्व ठिकाणी कमीत कमी सहा ते आठ महिने dedicated training programs recommended होते. या सर्व गोष्टीतून 'मी Ironman करण्या करिता एक वर्ष थांबावे' हेच स्पष्ट होत होते. शिवाय सहा ते आठ महिन्यांच्या dedicated training मध्ये आठवड्यातून 1 5 ते 2 0 तासांच्या सरावाचा उल्लेख होता... आता येवढा वेळ आणायचा कोठून, आणि येवढा

वेळ जरी काढला तरी तो आपल्या लहान मुलां बरोबर घालविणे जास्त योग्य आणि आनंददायी नाही का ठरणार ? अश्या प्रकारचे विविध विचार करता मला यंदाच्या वर्षीच ही Ironman race करायची होती, फक्त प्रश्न होता feasibility चा!!

मग मी internet वर "Ironman 70.3 in seven weeks" असे काही मिळते का ते शोधले, परंतु अश्या प्रकारच्या कोणत्याही गोष्टी सापडल्या नाहीत. मग मी सौम्याला माझ्या Ironman race करण्याचा विचार सांगितला. ती म्हणाली ' That will be really cool, but you need to do lots of practice and should try it next year'.

शेवटी एक दिवस मी माझी swim teacher , Casey समोर अश्या प्रकारची race करण्याचे स्वप्न व्यक्त केले. ती शांतपणे म्हणाली 'But the season is already over. You can try next year ' मला एका दमात फ्री-स्टाईल पोहत फक्त २-३ laps करता येतात हे तिला चांगले माहित होते. ३ laps पासून एका दमात ३८ laps इतक्या कमी वेळात साध्य करणे कसे अवघड आहे ते तिने समजावून सांगितले. थोडक्यात मी या वर्षी असल्या race च्या भानगडीत पडू नये हे तिने मला स्पष्ट केले. मी तिच्या सर्व गोष्टी शांतपणे ऐकल्या आणि आपल्यापासून ही race कशी दूर आहे ते कळत होते परंतु हे स्वप्न पुर्ण करण्याची इच्छा मात्र दिवसेंदिवस प्रबळ होत चालली होती. Casey ही Triathlon preparation चे classes घेते आणि अश्या प्रकारच्या दोन-तीन races तिने स्वतः पूर्वी केल्या होत्या. तिचा या सर्व गोष्टीतला अनुभव दांडगा होता आणि तिचे हे अनुभवाचे बोल होते.

आता पर्यंत सगळे data points घेऊन झाले होते, पण त्यातला कोणता ही माहितीचा धागा दोरा मला माझ्या स्वप्न पूर्ती कडे घेवून जाणारा नव्हता. मी कोठूनतरी माझे स्वप्न पूर्ण होऊ शकते हा दिलासा देणारा आशेचा किरण शोधीत होतो - पण व्यर्थ!

या सर्व गोष्टी चालु असताना Ironman race मध्ये relay option सुद्धा असतो ही गोष्ट ध्याण्यात आली आणि मग बाकी जास्त विचार न करता, मी पोहण्यावर वर लक्ष केंद्रित करायचे ठरविले.

फ्री-स्टाईल पोहण्यामध्ये मध्ये २ laps पासून ३८ laps पर्यंत अंतर कापण्याचा माझा प्रवास सुरु झाला. प्रगती होत होती "मगर दिल्ली बहोत दूर थी .." प्रथम मी एकादमात, फ्री-स्टाईल मध्ये ७५० मीटर अंतर पार करायचे ठरविले. Barton Creek ला गेलो आणि तिथे पोहणाऱ्या लोकांकडे बराच वेळ पहात बसलो. यांना नसेल का वाजत थंडी? यांना कसे जमते अखंड पोहणे ? What is that I am missing? याच विचारात असताना मला, आपल्या लहानपणी नदीची पूजा करून नारळ वाहण्याची प्रथा आठवली. आपल्या संस्कृती मध्ये आपण प्रत्येक गोष्टी मध्ये देव किंवा श्रद्धा स्थान पाहतो. त्या नदीरूपी देवतेला आपण प्रकोपासून वाचवण्याची आणि नेहमीच सामावून घेण्याची प्रार्थना करीत असायचो. आज याच भावनेतून मी Barton Creek समोर उभा होतो. मला या पाण्याबरोबर एकरूप व्हायचे होते, त्या पाण्यावर लांबवरच्या सुखरूप प्रवासासाठी विश्वास ठेवायचा होता. मी सर्व मनोबल एकवटून पाण्यात गेलो. एक दीर्घ श्वास घेवून स्वताला पाण्यात झोकून दिले.

६० अंश फारेन्हाईट च्या त्या थंड पाण्याने अंगभर शहारे आले, परंतु पुन्हा एकदा मी पाण्या बरोबर एकरूप होण्याचा विचार मनात आणला. विश्वास ठेवला की हे पाणी आपल्याला सामावून घेणार आहे आणि बाकी कशाचा

ही विचार मनामध्ये न आणता 'one stroke at a time' या तत्वाने मी पोहणे चालू ठेवले.... आणि त्या क्षणापासून माझे पोहणे संपूर्णपणे बदलून गेले! २०० मीटर, ४०० मीटर, ६०० मीटर असे करीत करीत मी ८०० मीटर चे अंतर मी फ्री-स्टाईल मध्ये पूर्ण केले!!

आज मला कुठे तरी पुसटसा का होईना, परंतु आशेचा किरण दिसू लागला. एखाद्या अंधाच्या खोलीमध्ये काडेपेटी पेटवल्या नंतर जशी उजेडाची जाणिव होते तसा या माझ्या स्वप्न पूर्तीच्या मार्गात मला पुढे कुठेतरी प्रकाश असू शकतो असा आभास झाला आणि मी पोहण्याची अधिक जोमाने तयारी चालू ठेवली. या वेळी मला पोहणे कितपत आत्मसात होईल याची १००% खात्री नव्हती आणि म्हणून मी biking चा सुद्धा सराव करायचे ठरविले. अश्या प्रकारच्या race मध्ये technique सोबत लांब पल्ला गाठण्यासाठी strength असणे महत्वाचे असते आणि मला weight exercise वर भर देणे महत्वाचे होते.

माझ्या मनातील पोहण्याबद्दलचे प्रेम आणखी जागरूक करीत मी सराव चालूच ठेवला आणि अवघ्या दोन तीन आठव्यात (२-ऑक्टोबरला) मी ३८ laps चा पल्ला पूर्ण केला. या दिवसाचा आनंद मला शब्दात व्यक्त करणे अवघड आहे. आता मी Ironman relay करू शकतो अशी मनाची खात्री झाली आणि मग relay साठी साथीदार शोधायला सुरवात करणार, तेवढ्यात relay race च्या entries close झाल्या. आता माझ्या पुढे संपूर्ण race स्वतः पूर्ण करणे हा एकमेव पर्याय शिल्लक होता, की जे माझे स्वप्न होते. दोनच दिवसांपूर्वी गाठलेल्या पोहण्याच्या टप्पा पार करून त्यात ५६ मैल biking आणि १३.१ मैल चे धावणे सुद्धा करायचे होते. मला आता कुठल्या तरी अनोख्या शक्तीची गरज होती. - अशी शक्ती कोठून मिळणार हे माहीत नव्हते परंतु माझी race पूर्ण करण्याची इच्छा मात्र तीव्र होत होती... मनात विचार आला आपल्या हिंदी movies मध्ये नाही का होत अश्या प्रकारच्या अशक्य वाटणाऱ्या गोष्टी साध्य...

'जो जीता वही सिकन्दर' मध्ये नाही का अमीर खान ने बाजी आगदी शेवटच्या क्षणी मारून नेली. तीच गोष्ट लगान मधल्या क्रिकेट सामन्याची ची. शेवटी triathlon हा सुद्धा एक खेळच नाही का?

अमिताभ बच्चन ने नाही का बऱ्याच movies मध्ये आपल्या आईच्या प्रेमाखातर बऱ्याच अशक्य वाटणाऱ्या गोष्टी केल्या. इथे ही गोष्ट होती माझ्या मुली वरच्या प्रेमाची!

आणि मग 'ओम शांती ओम' मधला dialog आठवला 'अगर किसी भी चीज को दिल से चाहो तो, उसे तुमसे मिलाने के लिये पूरी कायनात उसे तुमसे मिलाने की कोशिश मे लग जाती है'.

मला खरोखर **मनापासून** ही race पूर्ण करायची होती, आणि आता 'पूरी कायनात मेरे साथ है' असा मी समज करून घेतला

हे सगळे फिल्मी विचार होते, परंतु फक्त ४ आठवड्यांचा अवधी असताना, without extensive training अश्या प्रकारची race करण्या करिता, मला positive विचारांचा सहारा घेणे आवश्यक होते... आणि त्या क्षणी मला फक्त सौम्याच्या चेहऱ्यावर 'मी Ironman 70.3 पूर्ण केल्यानंतरचा आनंद कसा असेल' ही एकच गोष्ट डोळ्यासमोर दिसत होती. आता पुढचा मागचा काहीही विचार न करता मी ५६ मैल biking प्रयत्न करण्याचे ठरविले.

याच वेळी प्रसाद, योगेश, महेंद्र, देवदत्त आणि ईतर मंडळी 'Outlaw' या १०० किलो मीटर biking race ची तयारी करीत होते आणि मी त्यांच्या बरोबर biking ला जायचे ठरविले. योगेशने मला REI मध्ये 50% off असलेल्या सायकल बद्दल सांगितले आणि मी ४ ऑक्टोबर ला नविन सायकल विकत घेतली. त्याच बरोबर मी bike च्या clip on set ची सुद्धा खरेदी केली. Biking shoes ला लावलेले हे clip on, सायकलच्या paddle मध्ये lock होतात आणि त्यामुळे biking ला मदत होते असे ऐकले होते. परंतु जेव्हा हवे तेव्हा हे clip on काढणे आणी घालणे ही खूप कसोटीचे काम होती. नवीन bike ला clipon लावून मी 5 ऑक्टोबर ला, सकाळी ७ वाजता सर्वांना सरावासाठी भेटलो. तिकडे भालचंद्र प्रसाद याने सुद्धा bike ला clip ons लावले आहेत हे बघून आनंद झाला. त्याचा कडून काही युक्त्या सांगितल्या. भालचंद्रशी बोलून लक्षात आले की आता एक दोन वेळा पडल्याशिवाय clip on ची कला आत्मसात होणार नव्हती. मी पुन्हा एकदा मनाची तयारी करून biking ला सुरवात केली. आपण लहानपणी सायकल शिकत आसताना जसे पडलो होतो तसे दोन वेळा मी जोरदार पडलो, पण पटकन उठण्या शिवाय पर्याय नव्हता. सुदैवाने दोन्ही वेळा आशिष आणि महेंद्र माझ्या बरोबर होते आणि दोघांनी ही चांगली मदत केली. प्रसादने route तयार केला होता, तो आणि देवदत्त सर्वजण बरोबर येत आहेत याची खात्री करीत होता. मी आणि योगेश बहुतेक वेळा बरोबरच सायकल चालवीत होतो आणि तो या नवीन सायकल बद्दल मला अधिक माहिती देत होता. त्याच्या सांगण्याच्या शैलीतून योगेश मधल्या 'कुळकर्णी मास्तरांचे' चे दर्शन होत होते. प्रसाद आणि योगेश यांनी, त्यांनी वापरलेल्या केलेल्या वेगवेगळ्या energy bar आणि electrolytes चे details दिले आणि मजल दर मजल करीत आम्ही ५६ मैल अंतर साधारणता पाच तासात पूर्ण केले.. आणि It's possible ..अशी भावना माझ्या मनात जागरूक झाली ... आता प्रयत्न करायचा राहिला होता तो म्हणजे १३ . १ मैल धावण्याचा, परंतु धावणे ही कधीच माझ्या आवडीची गोष्ट नव्हती. आतापर्यंत मी जास्तीत जास्त ६ मैल धावलो होतो, परंतु वेगवेगळे का होईना का होईना, मी आज race चे पहिले दोन टप्पे गाठले होते आणि याच आत्मविश्वासाच्या जोरावर मी Ironman 70.3 करण्याचा निर्णय घेतला. त्याच दिवशी संध्याकाळी नील आणि सानिया च्या वाढदिवसाची पार्टी होती, तिथे ही बातमी मी मित्रांना सांगितली. इतरांप्रमाणे पद्मश्री साठी सुद्धा हे surprise होते. पद्मश्रीचा सुद्धा वाढदिवस त्याच दिवशी होता आणि माझ्या कडून तिला ही वाढदिवसाची भेट होती. या surprise announcement नंतर मी तिच्या चेहऱ्यावरचे भाव शोधण्याचा प्रयत्न करीत होतो. आनंद आणि भीती हे दोन्ही तिच्या चेहऱ्यावर एकवटून आले होते. सर्व मित्रांनी माझ्या निर्णयाचे टाळ्या वाजवून स्वागत केले आणि त्याच दिवशी (5 ऑक्टोबर) रात्री मी race चे registration केले.

मग उशिरा का होईना, race साठी आणि सरावासाठी साठी लागणाऱ्या गोष्टींची खरेदी सुरु झाली. ची पोहण्यासाठी jammer, biking साठी special trunk घेऊन आलो. Energy drinks आणि electrolytes ची ही खरेदी झाली. सायकल servicing साठी दिली. या नंतर मागे फिरणे शक्य नव्हते. आता मला धावण्याचा पल्ला गाठायचा होता, परंतु दोन तीन दिवसातच मला माझा मुलगा -क्रिश याच्या कडून सर्दीची भेट मिळाली, त्यामुळे संपूर्ण आठवडा पोहण्याच्या सरावाला सुट्टी द्यावी लागली.

त्यानंतरच्या पावसामुळे माझ्या धावण्याच्या सरावावर ही पाणी फेरले... याच वेळी अधून मधून सचिनचे मला प्रोत्साहन पर फोन येत होते कारण धावणे हा त्याच्या आवडीचा विषय होता. शेवटी एक दिवस पाऊस उघडलेला

दिवस पाहून, मी ७.५ मैल धावण्याचे अंतर गाठले. Race अवघ्या दोन आठवड्यात असल्यामुळे आता जास्त stretch करण्यात तथ्य नव्हते, त्यामुळे मी १३.१ मैल मी हे अंतर race च्या दिवशीच पार करण्याचे ठरविले!

दिवस जात होते आणि race आता काही आठवड्या पासून काही दिवसांवर येवून ठेपली होती.. उत्साह , भीती आणि जिद्ध या साऱ्या भावना वेगवेगळ्या वेळी मनामध्ये यायच्या परंतु तरीही मी race च्या दिवसाची आतुरतेने वाट पाहत होतो.

बघता बघता 25 ऑक्टोबर येऊन उजाडला. त्यादिवशी पासून 'BIB number आणि race चे kit' मिळणार होते. BIB number हा प्रत्येक स्पर्धाकासाठी दिलेला एक क्रमांक सतो आणि तो क्रमांक असलेले स्टीकर तुम्हाला race संपेपर्यंत घालावयाचे असते. सौम्यामुळे मी या race च्या फंदात पडलो होतो म्हणून मी तिला kit pick up करिता घेवून गेलो. शुक्रवारचा दिवस आसल्यामुळे तिकडे फारशी गर्दी नव्हती आणि आमचे काम लवकर आटोपले. ते संपवून आम्ही पोहणे होणार होते त्या lake वर गेलो. तिकडे लांबवर लावलेले markers दिसत होते. Laps चा सराव करून १.२ मैल च्या अंतराचा आतापर्यंत अंदाज आला नव्हता, परंतु तेच अंतर आज lake समोर खूप लांब आणि भीतीदायक वाटत होते. मला माझ्या Barton Creek pool ची आठवण झाली. दोन दिवसातच मला या lake बरोबर नाते जोडायचे होते. तिथल्या पाण्याबरोबर एकरूप होवून १.२ मैलाचा पल्ला गाठायचा होता. मी डोळे मिटून मनोभावे त्या lake ला वंदन केले. सौम्या पाण्यामध्ये जावून आली, मला मात्र पाण्याला स्पर्शही करायचा नव्हता, जे काही असेत ते race च्या दिवशीच असे ठरवून मी तिथून निघालो.

Race नावाचे संकट किंवा संधी आता खूपच वेगाने समोर येत होती. मी आणि सौम्या गाडीत बसून घरी निघालो. का कोणास ठावूक सौम्या सुद्धा आता शांत झाली होती. माझ्या डोक्यात जोरात विचार चक्र चालू झाले. आता मी race चे सर्व टप्पे पूर्ण करू शकेन अशी खात्री होती परंतु स्पर्धेमध्ये प्रत्येक टप्प्यात cut off असतात. पोहणे ठराविक वेळात संपायला हवे होते, त्यानंतर साधारणता साडे पाच तासात biking संपायला हवे होते आणि संपूर्ण race पूर्ण करण्यासाठी साधारणत साडे नऊ तासाचा cut off होता. येवढ्या परिश्रमानंतर ठराविक वेळेत race पूर्ण होईल की नाही अशी भीती मनात डोकावून गेली. वेळापत्रका नुसार enegry drinks , protein bar घेणे महत्वाचे होते. एखादी ही गोष्ट ठरविल्या प्रमाणे झाली नाही तर वेळेत race पूर्ण न होण्याची भीती होती. आणि या सर्व विचारात मी शांतपणे गाडी चालवीत होतो. तेवढ्यात सौम्याने "पप्पा , मला फोन देता का ?" असे विचारले. माझ्याकडे तिच्या बरोबर बोलण्या सारखे काही नव्हते आणि मी लगेचच माझा फोन तिला काढून दिला. थोड्याच वेळात तिने फोन, कार च्या stereo ला जोडून 'Roar' चे गाणे सुरु करून मला आशार्याचा धक्का दिला. गाण्याचे बोल होते..

I got the eye of the tiger, a fighter,
dancing through the fire,
cause I am a champion and
you are going to hear me roar louder,

louder than a lion,

cause I am a champion and

you are going to hear me roar..

तिने गाडीतील शांततेला शब्द दिले होते. बऱ्याच दिवसांपूर्वी मी सौम्याला TV वर हे गाणे दाखविले होते. तिला या प्रसंगी हे गाणे youtube वरून चालू करणे का सुचले असावे ? या गाण्या मार्फत ती मला बरेच काही सांगून गेली... नेहमीच लहान वाटणारी सौम्या आता मला मोठी वाटू लागली. काहीही न बोलता, आपल्या माणसाच्या वेदना उमजतात त्या ह्या अश्या!

घरी आल्या नंतर आमचे BIB numbers सायकलला आणि T -shirts ला लावण्याचे काम चालू झाले. Energy drink, protein bar ईत्यादी गोष्टी बरोबर ठेवल्या गेल्या. क्रीशने सुद्धा आता मदत करायला सुरवात केली आणि या सर्व गोष्टी मध्ये रात्री चे आठ कधी वाजले हे कळलेच नाही. झोपायला निघणार तेवढ्यात क्रिश माझ्याकडे आला आणि म्हणाला "Pappa, If you finish the Ironman, I will be super-duper proud of you". थोडे क्षण मला काही कळलेच नाही, आणि मग नंतर लगेचच मी त्याला जवळ घेतले आणि म्हणालो 'I am going to try real hard Krish!'

क्रिशच्या या व्याक्तव्यानंतर आता मला काहीही झाले तरी race पूर्ण करायची होती.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी ११ वाजता प्रसादचा phone आला 'how are you feeling ?' त्याने प्रश्न केला.. 'Good.. I will be doing the best I can!' बरोबर एक वर्षापूर्वी त्याची race होण्या आधी मी त्याला फोन केला होता आणि हाच प्रश्न विचारला होता. त्यावेळी एकवटून आलेल्या दबावा मुळे त्याला एकदम रडू फुटले होते.. प्रसादने त्या प्रसंगाची आठवण करून दिली. तू नक्कीच race चांगल्या प्रकारे पूर्ण करशील अश्या शुभेच्छा पर आत्मविश्वास त्याने दाखविला. त्याने माझ्या एका आठव्यात decision घेवून पूर्ण केलेली First TRI race पहिली होती आणि आणि म्हणूनच कि काय, त्याला माझ्या बद्दल विश्वास होता. त्याने मला या race करता बऱ्याच शुभेच्छा आणि माहिती पुरवली होती.

जेवणा नंतर मी, पदमश्री, क्रिश आणि सौम्या सायकल check in साठी गेलो. योगेश, सुजित, निवी , प्रसाद आणि मेधा सुद्धा तिकडे आले होते. निवी, योगेश, सुजित हे relay race करणार होते. आम्ही सर्वांनी race च्या briefing ला गेलो आणि पुन्हा एकदा नियमांची उजळणी झाली. सुजितचा पाय काही दिवसांपूर्वी मुरगळला होता आणि माझ्या सारखे त्याने सुद्धा धावण्याचे अंतर अजून पार केलेले नव्हते. दुखापात होवून सुधा तो आनंदाने race साठी तयार होता, त्याचे साहस हे दाद येण्यासारखे होते. आम्ही दोघांनी race track पाहून घेतला आणि finish line जवळ आल्या नंतर कसे जोरात धावायचे अशा विनोदपर गप्पा झाल्या. शेवटी एकमेकांना 'All the best' म्हणत आम्ही निरोप घेतला...

काही दिवसांवरून ही स्पर्धा काही तासांवर येवून ठेपली होती. त्या दिवशी संध्याकाळी श्रीराम आणि मनीषा आमच्या घरी शुभेच्छा देण्यासाठी आले होते. 'झाली का तयारी?' मनीषाने प्रश्न केला. बऱ्याच दिवसापासून या

प्रश्नाचे माझ्याकडे एकच उत्तर होते - "Mentally ready आहे" त्यांना माझा थोडाच सराव आणि challenges ची कल्पना होती. गप्पा झाल्या आणि जाण्याआधी ' उद्या race मध्ये काही होवो पण तू आमच्यासाठी already ironman आहेस' हे त्यांचे शब्द ऐकून खूप आनंद झाला. यशात किंवा अपयशात ही तुमच्या बरोबर साथ असण्याचा दिलासा देणारे मित्र असणे हे भाग्यच! कळत नकळत त्यांच्या या शब्दांनी माझे सामर्थ्य आणखी वाढवले होते.

आता झोपायची वेळ झाली होती, पण काही केल्या race चे चित्र डोळ्या समोरून जात नव्हते. आता race संपवण्याची उत्कंठा लागली होती आणि त्यामुळे बराच वेळ झोप लागली नाही. शेवटी २७ ऑक्टोबर उजाडला. मी साडे चार ला उठून सर्व आवरले आणि सहा वाजता मी आणि पद्मश्री race च्या ठिकाणी पोहचलो. पुन्हा एकदा निवी, योगेश आणि सुजित ची भेट झाली. माझी swim teacher - Casey सुद्धा तिकडे आली होती. आठ वाजले आणि आता माझी race साठी जाण्याची वेळ जवळ आली होती. मी पद्मश्रीचा निरोप घेतला आणि मूकपणेच मी पाण्यातून लवकरच परत येईन अशी खात्री दिली... आणि थोड्याच वेळात माझ्या पोहण्याची सुरवात झाली.

One stroke at a time या तत्वाने मी पोहायला सुरवात केली आणि एका नंतर एक बोइ (marker) ओलांडीत मी एक तासात 1.2 miles चे अंतर पूर्ण केले. पाण्यातून बाहेर निघताना एक वेगळ्याच प्रकारचा आत्मविश्वास आला होता. पद्मश्री, प्रसाद आणि मेधा यांनी मला पाहून जोरात cheer up केले.

मी पटकन biking transition च्या भागात प्रवेश केला. शक्य तितक्या लवकर अंग पुसले, biking चा T-shirt आणि shoes चढवून सायकल race च्या starting point ला पोहचलो. आदल्या दिवशी झालेल्या पावसामुळे फारच चिखल झाला होता आणि तो आता shoes ला ही चांगलाच लागला होता. सायकल चालवायला सुरवात करणार तर काही केल्या clipon lock होत नव्हते... अखेर बऱ्याच कसरती नंतर shoes lock झाले आणि माझा ५६ मैलाच प्रवास सुरु झाला. या सर्व transition प्रकारात माझी १५ मिनिटे निघून गेली होती. पहिल्या एक तासातच मी १५ मैलाचे अंतर गाठले, परंतु थोड्याच वेळात लक्षात आले की सायकलचे सीट पूर्वीपेक्षा थोडेसे खाली गेले होते. सायकल servicing ला दिल्यानंतर ची ही कमाल होती आणि त्याचे (वाईट) परिणाम आता जाणवू लागले होते. Ideally सायकलचे सीट, अश्या उंचीवर असावे की जेणे करून pedal वर पाय ठेवला नंतर १० अंशाचा कोन होईल. परंतु उंचीचे गणित चुकल्यामुळे आता मला जास्त ताकदीने सायकल मारावी लागत होती. साधारणता २५ मैल पार केल्यानंतर पायात थोडेसे गोळे येवू लागले. Race च्या शेवटच्या टप्प्यात असताना कोणत्याही प्रकारचे बदल करू नयेत हा धडा मिळाला, परंतु तो चुकीच्या वेळी! मग मी प्रत्येक 'water stand ' वर २-४ मिनिटे थांबून पाय stretch करीत होतो. बराचसा रस्ता हा चढाईचा होता आणि मी ५६ मैलाचे ते अंतर साधारणत साडेचार तासात पूर्ण केले.

सायकल च्या finish line जवळ सौम्या, पद्मश्री, योगेश, निवी, मेधा यांनी जोरदार cheering करून माझे स्वागत केले. मी पटकन सायकल stand ला लावून पुन्हा थोडेसे stretching केले. गेले सात आठवडे जे स्वप्न मी पहात होतो ते आता खूप दूर वाटत नव्हते. १३ मैलाचे अंतर हे एकाच route वर तीन फेऱ्या मारून पूर्ण करायचे होते. मी थोडे धावणे व थोडे चालणे या प्रकारे माझ्या प्रवासाला सुरवात केली आणि पहिल्या पाच मैलाचे अंतर एका तासात

पूर्ण केले. हाच वेग कायम ठेवल्यास मी race व्यवस्तित वेळेत म्हणजे cut off च्या ४५ मिनिटे आधी पूर्ण करू शकणार होतो. धावण्याच्या round चा एक फायदा असा होता की मला प्रत्येक round ला आपल्यासाठी cheering करणारे लोक दिसत आणि मग पुन्हा एकदा जास्त जोरात धावण्याचा हुरूप येई. याच जोरावर मी दुसरा सुद्धा cut off time च्या ४५ मिनिटे आधी पूर्ण केला. परंतु पावले आता खूप जड झाली होती. तिसऱ्या round चे थोडेसे अंतर पार केल्या नंतर मी पाय stretch करण्याचा प्रयत्न करू लागलो परंतु त्यामुळे पायाची अवस्था आणखीनच वाईट होऊ लागली. आतापर्यंत केलेल्या कसरती मुळे , पाय सोबत देण्याचे नाकारत होते. पायची बोटे वर खाली करण्याचा पर्यंत केला तर पायाचा अंगठा वाकड्या केलेल्या स्थितीतच lock झाला. मी घाबरलो, आणि पटकन खाली बसलो. दोन, तीन दीर्घ श्वास घेतले आणि दोन्ही हाताने पायाच्या बोटांना सरळ केले आणि तसेच धरून रहितो. थोडेसे बरे वाटू लागते की नाही तोच तिकडून एक volunteer माझ्या जवळ आली आणि विचारू लागली ... "do you need any help ?"

अश्या प्रकारच्या race मध्ये मदत मागण्यापूर्वी दहा वेळा विचार करणे महत्वाचे आहे, कारण कोणत्याही प्रकारची मदत घेतल्यास तुम्ही race मधून बाद होवू शकता. तिची हेल्प ऑफर ऐकताच, मी "No" म्हणत ताडकन उठलो आणि उरली सुरली शक्ती ऐकवतीत मी पुढच्या प्रवासाला सुरवात केली. घड्याळात वेळ पहिली, आता १ तास आणि १० मिनिटांचा अवधी उरला होता आणि मला साडे तीन मैलाचे अंतर गाठायचे होते. मी घाई घाईने पुन्हा एकदा धावण्याचा प्रयत्न केला, पण व्यर्थ .. माझ्या पायांनी पळण्यासाठी साथ सोडून दिली होती आणि माझ्या कडे पटपट चालणे हा एकच पर्याय राहिला होता. मी जेवढ्या पटकन चालता येईल तेवढे चालत गेलो.

बघता बघता आणखी दीड मैलाचे अंतर पार झाले. आता शेवटचे दोन मैल राहिले होते आणि पायांची अवस्था अजून वाईट झाली होती. चालताना पाय ठराविक angle मध्येच टाकावे लागत होते नाहीतर लगेचच पायात गोळे येत होते. मनाने मी अजून पूर्वी इतकाच खंबीर होतो, परंतु मला माझ्या पायांच्या सोबतीचीही तेवढीच गरज होती. आता वेळी खूप कमी उरला होता. पुढची ३० - ४० मिनिटे आतापर्यंतच्या केलेल्या परिश्रमाचे यश आणि अपयशामध्ये मोजमाप करणार होते. आता माझ्या डोल्यासामोर cheering करीत असलेली माझी सौम्या, क्रिश , पद्मश्री आणि मित्र मंडळी उभे राहिले. आठवण झाली त्या वाक्यांची "पप्पा I will be super-duper proud of you" , "तू आमच्या साठी already Ironman आहेस", आणि बस्स .. आता माझी race पूर्ण करण्याची इच्छा शिगेला पोहोचली ...आता मला फक्त फिनिश line दिसत होती. एकदा देवाचे स्मरण केले आणि पावलांना दुसरा कोणताही पर्याय नाही याची जाणीव करून दिली. चालणे चालू ठेवले, माझी इच्छा शक्ती मला पुढे घेवून जात होती आणि आता येवढा जवळ आलो कि दुरून मला माझी सौम्या दिसत होती. तिने स्वतः तयार करून दोन banner आणले होते. एका banner वर Ironman चे चित्र काढलेले होते तर दुसऱ्यावर Team AMM असे लिहिले होते. जसा जसा पुढे येत होतो तसे राजू, प्रतिभा, किरण, रोहिणी, अरुण, शर्मिला अशी सर्व मित्र मंडळी दिसू लागली ... त्यांना पाहून खूप आनंद झाला. आता काही मीटर्सचे अंतरच राहिले होते आणि पावले टाकणे बरेच सोपे वाटत होते आणि लवकरच मी खूप आनंदाने ती फिनिश लाईन ओलांडली. सौम्याने पटकन येवून मला घट्ट मिठी मारली. मी race पूर्ण केली होती कारण तिने माझ्यातला Ironman जागा केला होता. त्यावेळी मला काय वाटले ते शब्दात सांगणे अवघड आहे. माझ्या डोळ्यातील आनंद अश्रू बाकी सर्व सांगून गेले... क्रिशने ही येवून झटकन मिठी मारली

पाठोपाठ पद्मश्री आली. माझ्या या Ironman च्या प्रवासात पद्मश्रीचा सिंहांचा वाटा होता. तिच्या बऱ्याच गोष्टींच्या त्यागामुळे आणि मेहनतीमुळे मला ही race करण्याची संधी मिळाली होती.

मित्र मंडळींचे माझ्या यशासाठी आनंदाने पाणावलेले डोळे बघून आपण किती नशीबवान आहोत याची जाणीव झाली. नातेवाईक आणि मित्र मंडळींच्या शुभेच्छा शिवाय ही race मी पूर्ण करू शकलो नसतो आणि मी त्या सर्वांचा खूप आभारी आहे!

हया स्पर्धेमुळे दोन महत्वाच्या गोष्टी अनुभवल्या आणि त्या तुमच्यासमोर मांडणे हाच या लेखनाचा मुख्य उद्देश!

- कोणतीही गोष्ट अवगत करण्यासाठी मनाची तयारी ही जास्त महत्वाची आहे. मेहनत आणि मनाच्या तयारीने तुम्ही कोणतीही गोष्ट आत्मसात करू शकता.

- स्वतःसाठी केलेल्या गोष्टी पेक्षा आपल्या प्रेमाच्या व्यक्तीसाठी केलेल्या मेहनती मध्ये जास्त समाधान मिळते..

-प्रमोद पाटील

केदार कोल्हटकर

रंगीबेरंगी बाल जगत

राम कोडे

		१			१	२
	२			३		
				३		
४	४					
			५		५	
६						
					७	
		८				

उभे	आडवे
१ रामाचे दुसरे नाव	१ रामाचे आजोबा
२ रावणाशी युद्ध करणारे गिधाड	२ रावणाचा मुलगा
३ रामाचे वडील	३ अयोध्येच्या जवळची नदी
४ रामाला बोरे देणारी	४ रामाचा मुलगा
५ राम आणि सीतेची कथा	५ कैकेयीची दासी
६ लंकेला जाळणारा	६ सोनेरी हरिणाचे रूप कोणी घेतले?
	७ रामाने अश्वमेध ___ केला
	८ रावणाचा भाऊ

-आरव भानू

॥ श्री ॥

1 Dec. 2016

आजी आजोबा,

नमस्कार

मी आता चौथीत आहे. माझी
नवीन मैत्रीण एमा आहे. आम्ही खूप खेळतो.
तुम्ही कसे आहात? मला मंघा आणि
मुक्ता आठवतात. मी परत तिकडे आले की
आपण त्यांना भेटायला जाऊया का?
आता मी झोपायला जाते.
तुमची लाडकी,
शरयू

-शरयू जोशी

गार गारवावा

गरम गरम चहा

काळा काळा केवळा

गोवा गोरा पान बगळा

गोड गोड गूळ

खावट खावट मीठ

मोठा मोठा घोडा

छोटा छोट ससा

